

ANGVSTIA 29, 2025

ANGVSTIA

29

Revista
Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni

Editura ANGVSTIA
Sf. Gheorghe
2025

Redactor șef

ALEXANDRU POPA

Colegiu de redacție

COSMINA-MARCELA OLTEAN

DAN-LUCIAN BUZEA

Orice corespondență se va trimite pe adresa:
Please send any mail to the following address:

MUZEUL NAȚIONAL AL CARPAȚILOR RĂSĂRITENI

Sfântu Gheorghe, Str. Gábor Áron nr. 16

520008, jud. Covasna

Telefon/fax: +40 267 314139

e-mail: secretariat@mncr.ro

web: angvstia.mncr.ro

ISSN 2602 – 0653

ISSN-L 1454 – 8275

Cuprins – Table of Contents

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ARHEOLOGIE (*Archaeological studies and researches*)

Dan-Lucian BUZEA, Marius-Mihai CIUTĂ, Dan ȘTEFAN, O reprezentare plastică, antropomorfă, descoperită în situl arheologic de la Arcuș – Platoul Târgului (Vásártető) – zona estică (jud. Covasna). *An anthropomorphic plastic representation discovered at the archaeological site of Arcuș – Platoul Târgului (Vásártető) – eastern area (Covasna County)* 9

PUSKÁS József, Dan-Lucian BUZEA, Alexandru POPA, Luca-Paul PUPEZĂ, Săpăturile arheologice preventive efectuate în situl Sfântu Gheorghe–Hosszú în anul 2025. *Rescue excavations at Sfântu Gheorghe–Hosszú site made in 2025* 31

Imola KELEMEN, Exploatarea resurselor animale la sfârșitul epocii bronzului. Studiul arheozoologic al materialului faunistic din așezarea Gáva de la Sfântu Gheorghe–Hosszú (jud. Covasna). *Exploitation of animal resources at the end of the Bronze Age. Archaeozoological study of the faunal material from the Gáva settlement at Sfântu Gheorghe–Hosszú (Covasna County)* 47

Luca-Paul PUPEZĂ, Dan-Lucian BUZEA, Accesul în Cetatea Zânelor de la Covasna. Câteva ipoteze. *Access to the Fairies Fortress from Covasna. Some hypotheses* 57

Dan ȘTEFAN, Arheometalurgia fierului în Depresiunile din sud-estul Transilvaniei: analiza distribuției spațiale și unele contribuții analitice. *Iron Archaeometallurgy in Southeastern Transylvania: Spatial Patterns and Preliminary Analytical Insights* 77

Ovidiu ȚENȚEA, Alexandru POPA, Cumidava–Râșnov. Raport preliminar al cercetărilor geofizice recente din castru și așezarea civilă. *Cumidava–Râșnov. Preliminary Report on the Recent Geophysical Investigations in the Fort and Civil Settlement* 95

VISY Zsolt, The Archaeological Excavation in the Military Bath of the Castellum of Inlăceni/Énlaka in 2025. *Cercetări arheologice în baia militară a castrului de la Inlăceni/Énlaka în 2025* 109

STUDII DE ETNOGRAFIE (*Studies in Ethnography*)

Tatiana SCURTU, Portul popular românesc din Trei Scaune în secolele XVIII-XIX *The Romanian Traditional Costume of Three Seats in the 18th–19th Centuries* 121

BARTÓK Iuliana Elisabeta, Ghețăriile de la Castelul Mikó din satul Olteni, com. Bodoc, jud. Covasna *The ice houses at Mikó Castle in Olteni village, Bodoc commune, Covasna County* 127

RECENZIE (*Book review*)

Alexandru POPA, Recenzie la Alina Streinu – Vase antice de sticlă din Colecția „Maria și Dr. George Severeanu”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște 2019” – ISBN 9786065374478. *Review*

of Alina Streinu – Ancient Glass Vessels from the “Maria and Dr. George Severeanu” Collection, Cetatea de Scaun Publishing House, Târgoviște, 2019 – ISBN 9786065374478 153

CRONICA ACTIVITĂȚILOR MUZEULUI (*Activity report of the museum*)

Cosmina-Marcela OLTEAN, Cristina-Ioana FELEA-BAUBEC, *Cronica activității Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni pentru anul 2024. The National Museum of Eastern Carpathians Activity Report on 2024 159*

Studii și cercetări de arheologie

Archaeological studies and researches

Cumidava–Râșnov. Raport preliminar al cercetărilor geofizice recente din castru și așezarea civilă¹

Cumidava–Râșnov. Preliminary Report on the Recent Geophysical Investigations in the Fort and Civil Settlement

Ovidiu ȚENEA²

Alexandru POPA³

Cuvinte cheie: Dacia, castru, *vicus*, prospecțiuni geofizice, Râșnov

Keywords: Dacia, Roman fort, *vicus*, geophysical prospecting, Râșnov

ABSTRACT

Recent non-invasive investigations at the Roman fort of Cumidava–Râșnov have significantly advanced current understanding of the associated civilian settlement (*vicus*) and its interaction with the military complex. Geophysical surveys revealed an early, small fortification east of the main fort–stratigraphically predating the larger enclosure—together with a series of road-aligned internal features that may indicate subsequent civilian reuse following the fortlet’s abandonment. Extensive magnetometric campaigns conducted in 2024–2025 across roughly 25 hectares show that the *vicus* developed primarily north of the stone fort, extending for at least 350 m along the road. Additional Roman structures identified to the west and east point to a more intricate, potentially radial pattern of settlement expansion than previously recognized. The spatial distribution and orientation of the detected buildings suggest a relatively coherent internal layout, including several more complex structures that may have fulfilled specialized functions, though their precise interpretation remains tentative. Taken together, these results underscore both the strengths and the inherent constraints of non-invasive approaches, highlighting the need for targeted archaeological excavations to refine the chronological framework, clarify building functions, and better understand the evolving relationship between the fort and its civilian settlement.

În anul 2016 au fost realizate prospecțiuni geofizice pe o suprafață de aproximativ 6 ha, care a inclus castrul și zona sa imediat înconjurătoare⁴. Cea mai impor-

tantă descoperire rezultată în urma acestor investigații a constatat în identificarea unei structuri rectangulare situate la aproximativ 40 m est de castrul mare. Aceasta a fost interpretată ca o fortificație de mici dimensiuni (*castellum*), prevăzută cu două căi de acces amplasate pe laturile lungi ale incintei, una pe latura vestică și cealaltă pe latura estică (fig. 6). În interiorul acestei fortificații de mici dimensiuni au fost observate amprente de complexe constructive dispuse de-a lungul unui

¹ Acest studiu a fost realizat în cadrul Programului Național LIMES, finanțat de Ministerul Culturii. Autorii îi mulțumesc lui Vlad Călina, pentru sprijinul acordat în realizarea unor ilustrații.

² Muzeul Național de Istorie a României, București, ovidiu.tentea@gmail.com

³ Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sf. Gheorghe, alex.popa@mncr.ro.

⁴ Țentea et. al. 2017, 147–148. Vezi Țentea et. al. 2022, 197, 199 fig. 1.1–1.4.

drum care asigură legătura între cele două intrări. Este posibil ca aceste structuri să aparțină unei faze ulterioare, corespunzătoare așezării civile care a suprapus zona fortificației după dezafectarea acesteia.

Ulterior, s-a putut studia relația stratigrafică dintre șanțul fortificației de mici dimensiuni și șanțul aparținând probabil unei fortificații mai ample, situate la vest, fiind astfel confirmate rezultatele prospecțiunilor geofizice și anume că fortificația de mici dimensiuni este anterioară celei mari.

În cadrul așezării civile, la aproximativ 78 m NNE de incinta fortificației de piatră, a fost identificată, în urma unei campanii ulterioare de cercetări non-invasive de tip GPR, o clădire compusă din două încăperi și prevăzută cu o absidă semicirculară⁵. Aceste date reprezentau, până de curând, cele mai relevante informații disponibile privind organizarea așezării civile.

Documentația privind castrul a fost completată prin publicarea rezultatelor săpăturilor arheologice realizate de M. Macrea în anul 1939, precum și a celor desfășurate în intervalul 1971–1975⁶. În același timp, interpretările formulate pe baza prospecțiunilor noastre geofizice menționate mai sus, au contribuit la deschiderea unor noi direcții de analiză și discuție⁷.

Pentru demersul de față sunt relevante două informații referitoare la construcții și amenajări care nu mai sunt vizibile în teren. Astfel, în exteriorul castrului, în apropierea laturii de sud-vest, au fost edificate o bază arheologică și o clădire (fig. 5)⁸. De asemenea, terenul pe care se află castrul a fost scos din circuitul agricol și împrejmuit cu un gard de sârmă montat pe stâlpi de ciment⁹, ale căror urme mai

pot fi distinse parțial de-a lungul laturii nordice, spre est, precum și în colțul sud-vestic (fig. 7–8). Această structură a fost marcată ca atare în reconstituirea planimetrică realizată pe baza prospecțiunilor geofizice recente (fig. 9–10).

În vecinătatea incintei castrului de piatră, prospecțiunile geofizice au putut fi efectuate cu dificultate, ca urmare a săpăturilor longitudinale realizate anterior pentru dezvelirea zidurilor, ceea ce face în continuare dificilă corelarea rezultatelor obținute în interiorul incintei cu cele din exterior.

În anii 2024 și 2025 au fost derulate mai multe campanii de prospecțiuni geofizice, având ca obiectiv principal identificarea limitelor așezării. Cercetările s-au desfășurat pe o suprafață de aproximativ 25 de hectare, ținându-se seama de accesibilitatea pe terenuri (fig. 10). Înspre vest, limitele sitului au fost presupuse la cota de inundație a cursului Bârsei, unde aluviunile consistente pot influența atât conservarea vestigiilor, cât și interpretarea distribuției structurilor (fig. 2–4). S-au putut distinge câteva clădiri, la limita unei cote ușor curbate, cuprinse între aproximativ 20 și 80 metri față de colțul nordic al castrului (fig. 7–10). Pe baza cercetărilor noastre de până acum, așezarea se dezvoltă în special spre nord, de-a lungul drumului, extinzându-se până la aproximativ 200 de metri de incinta fortificației.

Rezultatele cercetărilor noastre se înscriu în continuitatea direcțiilor de analiză formulate în studiile anterioare dedicate sitului de la *Cumidava-Râșnov*¹⁰, confirmând faptul că așezarea civilă asociată castrului s-a dezvoltat preponderent în sectorul nordic al fortificației. Extinderea documentată a *vicus*-ului, pe o distanță de cel puțin 350 m față de colțul nordic al castrului, este coerentă atât cu observațiile rezultate din analiza fotografiilor aeriene oblice, cât și cu datele furni-

⁵ Informație A. Gonciar., vezi Țentea *et al* 2017.

⁶ Gudea, Bondoc 2023.

⁷ Marcu 2018, 223. Popa 2022. Teodor 2022, 301–302.

⁸ Gudea, Bondoc 2023, 60. Fig. 10.

⁹ Gudea, Bondoc 2023, 9.

¹⁰ Țentea *et al*. 2017.

zate de prospecțiunile geofizice recente, completând și nuanțând interpretările propuse anterior.

În sectorul vestic, în pofida constrângerilor geomorfologice generate de dinamica râului Bârsa (fig. 3-4), identificarea unor structuri romane de construcție indică o ocupare mai amplă decât se presupunea anterior. Prezența unor structuri similare în zona estică susține ipoteza unei dezvoltări radiale a așezării civile, într-o relație funcțională cu fortificația. În schimb, zona sudică rămâne insuficient documentată, situație deja semnalată în contribuțiile anterioare, iar datele actuale nu permit, deocamdată, formularea unor concluzii ferme.

Identificarea conturului unui posibil șanț (*fossa*) în partea estică a așezării civile aduce un argument suplimentar în discuția privind delimitarea spațială a așezării. Absența structurilor constructive dincolo de acest traseu susține ipoteza unei limite funcționale, însă, în concordanță cu abordarea metodologică adoptată anterior, interpretarea rămâne una de lucru, condiționată de confirmări stratigrafice (fig. 9-10).

Distribuția și orientarea structurilor documentate indică o organizare internă relativ coerentă a așezării, cu o concentrare ridicată a edificiilor în sectorul nordic, aspect deja semnalat în analizele planimetrice publicate anterior¹¹. Prezența unor structuri complexe, posibil cu funcționalitate specializată, inclusiv băi, precum și concentrațiile semnificative de material ceramic de construcție, pot sugera existența unor instalații de încălzire, fără ca funcționalitatea exactă a edificiilor să poată fi, în stadiul actual al cercetării, determinată cu certitudine.

În ceea ce privește succesiunea fortificațiilor, datele disponibile permit formularea unei ipoteze care rămâne tot cu

caracter preliminar¹², respectiv existența unei faze timpurii de fortlet din lemn, urmată de un castru mare de lemn și, ulterior, de edificarea castrului de piatră (fig. 9). Relațiile dintre șanțurile identificate sugerează o evoluție complexă a sistemului defensiv, însă interpretarea acestora rămâne provizorie, în absența unor intervenții arheologice intruzive. Se impune, totodată, o evaluare critică a anomaliilor moderne, deja semnalate în contribuțiile anterioare, care pot influența lectura datelor geofizice.

Rezumând cele expuse mai sus, ajungem la concluzia că raportul nostru are caracter tehnic și preliminar, evidențiind progresele recente ale investigațiilor de la Cumidava-Râșnov. În cercetarea noastră am utilizat tehnologia măsurării componentei verticale a câmpului magnetic cu ajutorul unui echipament cu senzori de tip *fluxgate*. Investigațiile au cuprins o suprafață de peste 25 de hectare, ceea ce permite o vizualizare de ansamblu a sitului. Unul dintre rezultatele mai importante ale investigațiilor magnetometrice este descoperirea unei fortificații mici (*castellum*) la est de castrul principal. Această descoperire oferă indicii asupra unei fortificații timpurii de dimensiuni mici, suprapusă ulterior de un șanț al castrului mare și foarte probabil de structuri de locuire din așezarea civilă. Descoperirea indică la acea vreme atât potențialul sitului arheologic, cât și cel al metodei de cercetare aplicate.

Cercetarea noastră vine să modifice și ipotezele anterioare privind dimensiunile așezării civile. Planul magnetometric indică faptul că *vicus*-ul se întinde pe cel puțin 350 m spre nord și are o posibilă dezvoltare radială (spre vest și est), mult mai complexă decât se credea anterior.

¹¹ Țentea et al. 2017.

¹² Analiza comparativă cu ipotezele formulate pe baza primelor prospecțiuni publicate de noi anterior (Marcu 2018, 223. Teodor 2022, 301–302), o vom putea face în urma definitivării prospecțiunilor, validate prin cercetări arheologice punctuale.

Cu toate acestea, rămânem conștienți de limitele și limitările metodologice ale cercetării noastre, mai ales în privința interpretării funcționalității complexelor arheologice identificate pe baza anomaliilor magnetice. Fără a emite ipotezele privind funcționalitatea clădirilor sau succesiunea exactă a fortificațiilor identificate, subliniem faptul că acestea au un caracter preliminar, fiind necesară validarea prin săpături arheologice.

Cercetările prezentate pe scurt în acest raport conturează imaginea unei așezări civile extinse și relativ bine structurate. Clarificarea principalelor momente legate de cronologia sitului, a funcționalității complexelor identificate și a relației dintre *vicus* și fortificația militară rămâne dependentă de corelarea sistematică a prospecțiunilor geofizice cu sondaje arheologice punctuale, direcție de cercetare pe care ne-o dorim continuată în anii următori.

Bibliografie / Bibliography

Gudea, N. Bondoc, D. 2023. CVMIDAVA, Castrul roman de la Râșnov. II. Săpăturile din anii 1969-1974. Sf. Gheorghe: Editura Tinta.

Marcu, F. 2018. The fort at Râșnov (Cumidava) and the Cohors Vindelicorum. *Acta Musei Napocensis* 55, 1: 205-226.

Popa, A. 2022. From *Angvstia* to *Cvmidava*. The Eastern Frontier of Roman Dacia and the Mountain Passes in the Area of the Curvature Carpathians (I). Case Study: The Oituz Pass. In: V. Sirbu et alii (eds.), *Hidden Landscapes: The Lost Roads, Borders and Battlefields of the South-Eastern Carpathians*: 241–256. Târgoviște: Cetatea de Scaun.

Teodor, E.S. 2022. A frontier road crossing the Southern Carpathians. The upper part of Limes Transalutani, in V. Sirbu et alii (eds.), *Hidden Landscapes: The Lost Roads, Borders and Battlefields of the South-Eastern Carpathians*: 279–334. Târgoviște: Cetatea de Scaun.

Țentea O., Popa, Al., Petculescu, L. 2017. Un nou fort roman la Cumidava-Râșnov. *Cercetări Arheologice* 24: 143–150. DOI: 10.46535/ca.24.06

Țentea, O., Matei-Popescu, F., Călina, V., Rațiu, Al. 2022. Frontiera romană din Dacia Inferior. O trecere în revistă și o actualizare. 2. *Cercetări Arheologice* 22.1: 197-244. DOI: 10.46535/ca.29.1.11

Fig. 1. Harta provinciei Dacia cu localizarea Cumidava- Râșnov.

Fig. 1. Map of the province of Dacia showing the location of Cumidava-Râșnov.

Fig. 2. Râșnov (Cumidava), fotografie oblică aeriană, vedere dinspre sud (2010).

Fig. 2. Râșnov (Cumidava), oblique aerial photograph, view from the south (2010).

Fig. 3. Râșnov (*Cumidava*), fotografie oblică aeriană, vedere dinspre sud-est (2022).
Fig. 3. Râșnov (*Cumidava*), oblique aerial photograph, view from the southeast (2022).

Fig. 4. Râșnov (Cumidava), fotografie oblică aeriană, vedere dinspre nord-vest (2022).
Fig. 4. Râșnov (Cumidava), oblique aerial photograph, view from the northwest (2022).

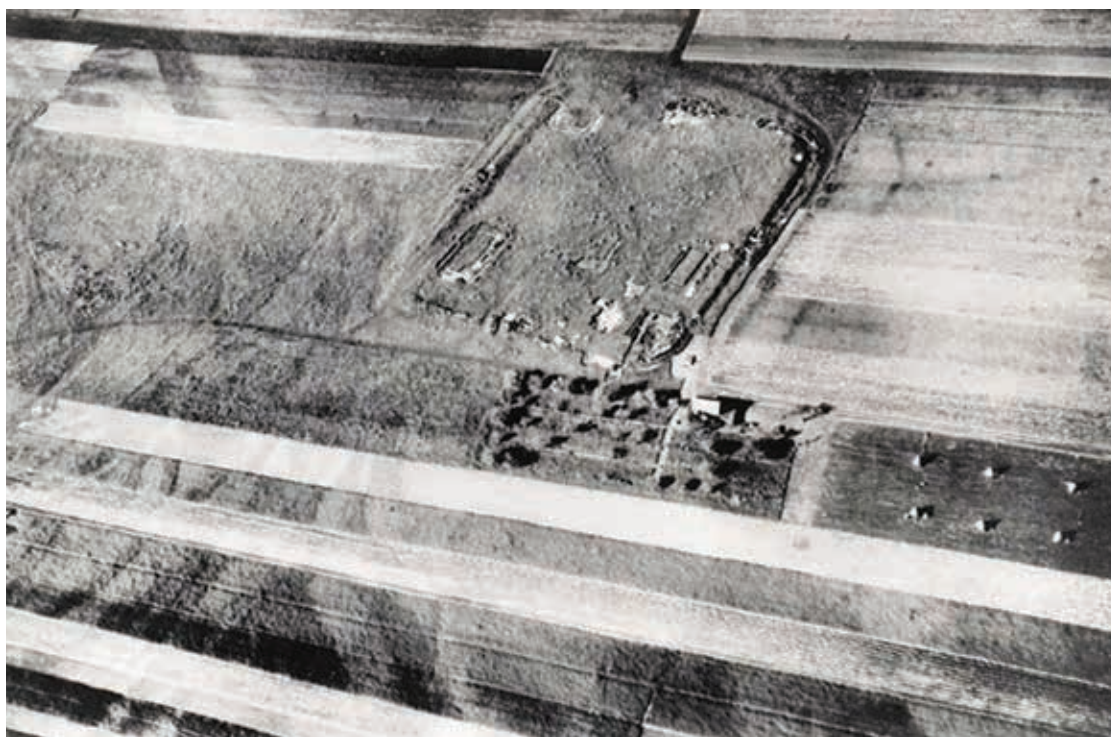

Fig. 5. Râșnov (Cumidava), fotografie oblică aeriană, vedere dinspre est (în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, după Gudea, Bondoc 2023, 60 fig. 9).

Fig. 5. Râșnov (Cumidava), oblique aerial photograph, view from the east (during the Second World War; after Gudea, Bondoc 2023, p. 60, fig. 9).

Fig. 6. Planul măsurărilor geofizice din anul 2016 (după Țentea et al. 2017, 147, fig. 4).
Fig. 6. Plan of the geophysical survey conducted in 2016 (after Țentea et al. 2017, p. 147, fig. 4).

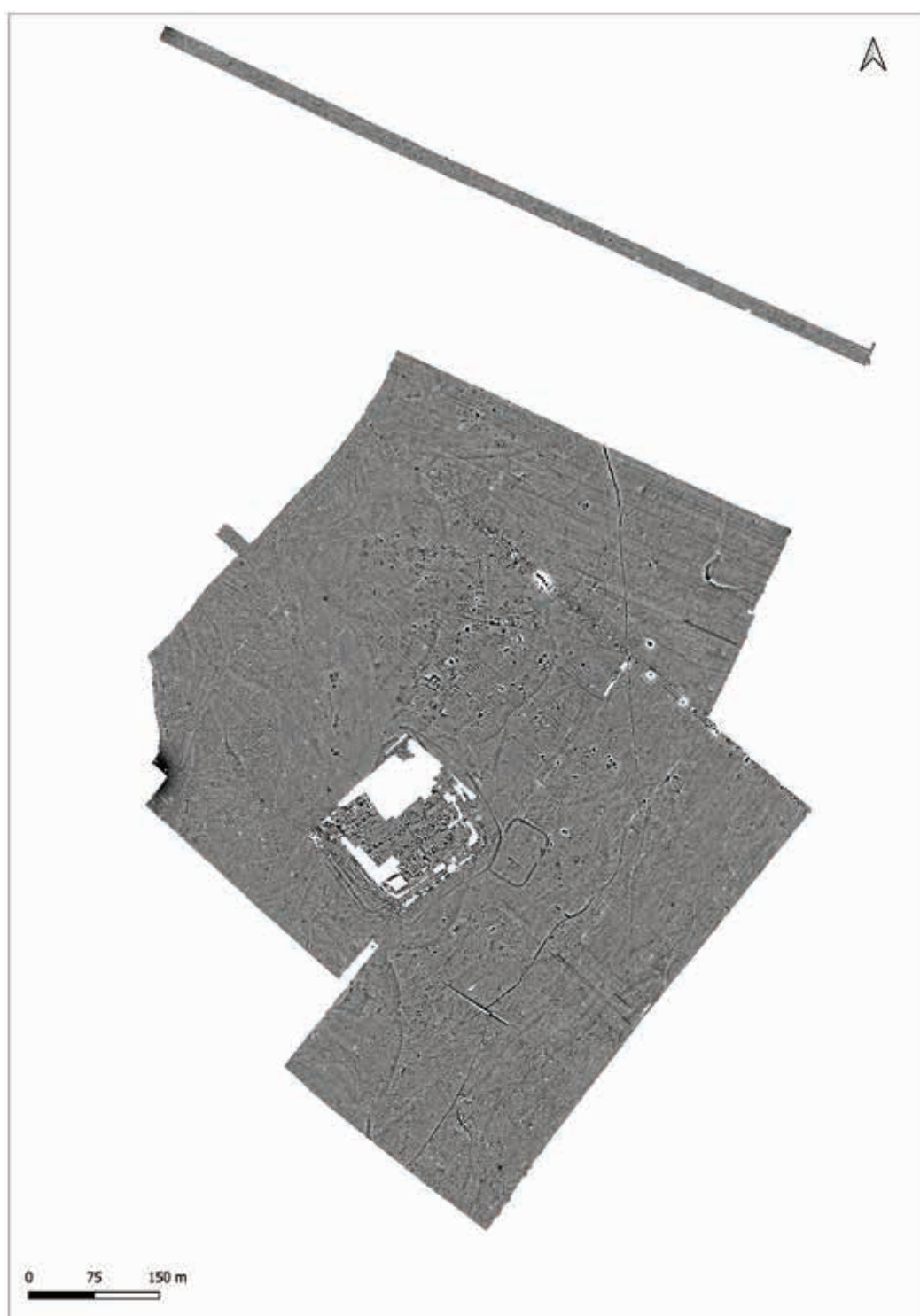

Fig. 7. Rezultatele prospecțiunilor geofizice din castrul și așezarea de la Râșnov (Cumidava) 2025.

Fig. 7. Results of the geophysical surveys at the fort and settlement of Râșnov (Cumidava), 2025.

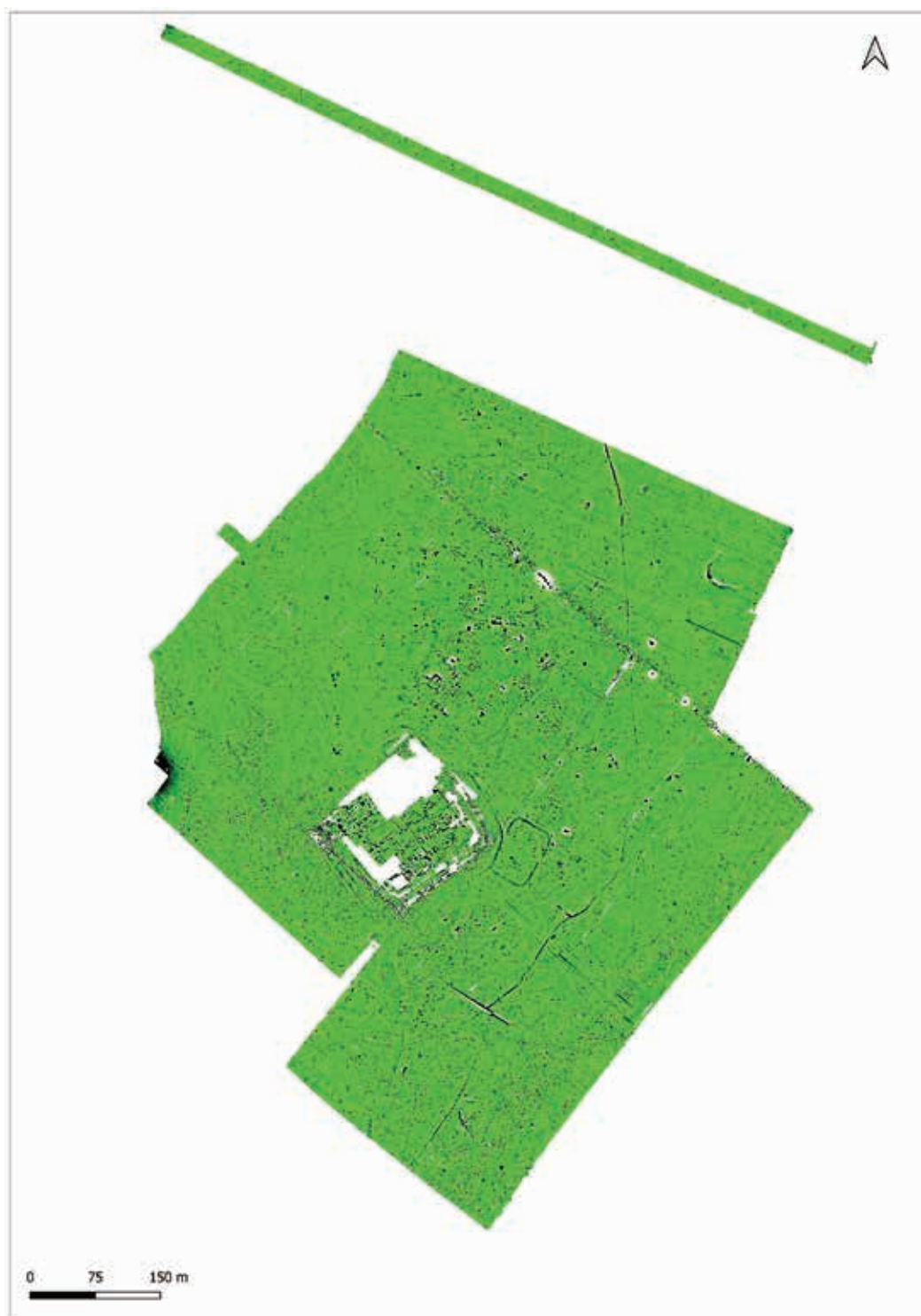

Fig. 8. Rezultatele prospecțiunilor geofizice din castrul și așezarea de la Râșnov (Cumidava) 2025 (fundal verde).

Fig. 8. Results of the geophysical surveys at the fort and settlement of Râșnov (Cumidava), 2025 (green background).

Fig. 9. Planul castrului și așezării de la Râșnov (Cumidava).
Restituire după prospecțiunile geofizice recente (2025).

Fig. 9. Plan of the fort and settlement at Râșnov (Cumidava).
Reconstruction based on recent geophysical surveys (2025).

Fig. 10. Planul castrului și așezării de la Râșnov (Cumidava). Restituire după prospecțiunile geofizice recente (2025) suprapuse pe ortofotoplan.
Fig. 10. Plan of the fort and settlement at Râșnov (Cumidava). Reconstruction based on recent geophysical surveys (2025), overlaid on an orthophotoplan.

